

טו' באדר ב' תשע"א
21 במרץ 2011
10774X

תעסוקתם של האקדמאים הערבים בישראל

1. רקע כללי:

בעשורים האחרונים חל גידול בהשתלבות ערביי ישראל בכוח העבודה. ניתן להיווכח שערבים רבים יותר מנסים להשתלב בשוק העבודה, מנסים להיכנס לענפי תעסוקה חדשים ופונים ללימודים גבוהים על מנת לשפר את מצבם התעסוקתי.

למרות הגידול בשיעור המועסקים בקרב כלל אוכלוסיית הערבים וירידה בשיעורי האבטלה שלהם, נראה שאי-השוויון בין יהודים לערבים בתעסוקה נשאר ואף גדל במידה מסוימת וזאת מכמה טעמים:

בראש ובראשונה קיים חסם במציאת מקום עבודה בתוך המגזר הערבי שמספר העבודות בו קטן והוא אינו יכול לספק פתרון הולם לגידול במספר העובדים. כל שכן כאשר מדובר באוכלוסייה שמרוכזת באזורים גיאוגרפיים המרוחקים ממרכז הארץ, שם נמצאות משרות רבות יותר. חסם נוסף מתבטא בקושי להיכנס לשוק העבודה היהודי, המעדיף להעסיק עובדים יהודים על פני עובדים ערבים. לבסוף, אוכלוסיית הערבים נעדרת ברשתות חברתיות המגדילות את הסיכוי למציאת עבודה בכלל ועבודות טובות בפרט.

הזדמנויות הולמות לתעסוקת אקדמאים ערבים בארץ אינן רבות. אקדמאים ערבים רבים נתקלים בקשיים במציאת עבודות ההולמות את רמת השכלתם בהשוואה לאקדמאים יהודים. האקדמאים הערבים מוגבלים בחיפוש העבודה שלהם, כאמור לעיל, למציאת משרות שמרביתן מצויות במקומות עבודה שבתוך קהילתם או בישובים סמוכים למקום מגוריהם. בנוסף, קיימות משרות שאקדמאים ערבים אינם יכולים להתקבל אליהן משום שהן קשורות, בדרך זו או אחרת, לתחום הביטחון.

2. מאפייני רקע של האקדמאים הערבים בישראל¹:

בשנים האחרונות עלה שיעורם של ערבים בעלי תעודה אקדמית. אם בשנת 2001, כ- 43,000 ערבים (27,000 גברים ו- 16,000 נשים) שהיוו 7.2% מהערבים בגילאי 18-67 היו בעלי תעודה אקדמית (9.1% מהגברים ו- 5.2% מהנשים), הרי שבשנת 2009 שיעורם גדל, בעיקר בקרב נשים ומספר האקדמאים הערבים בגילאי 18-67 היה כ- 89,700 (47,900 גברים ו- 41,800 נשים), והם היוו 11.7% מכלל האוכלוסייה הערבית בארץ (12.5% מהגברים ו- 11.0% מהנשים). שיעור האקדמאים הערבים נמוך מזה של היהודים: בשנת 2001, 22.6% מהאוכלוסייה היהודית בגילאי העבודה היו אקדמאים ובשנת 2009 עלה השיעור ל- 28.4%. ניתן לראות כי שיעור הגידול באוכלוסייה הערבית היה גבוה מזה של המגזר היהודי, אולם הפער בנקודות אחוז לא הצטמצם ואף גדל במעט.

מבחינת מאפייני תעסוקה ושכר, נכון לשנת 2009 שיעור התעסוקה² של האוכלוסייה הערבית עמד על 44.8% (67.2% גברים ו- 22.2% נשים). כאשר בודקים את שיעורי התעסוקה של אקדמאים ערבים, ניתן לראות בלוח 1 כי בשנת 2009 שיעור האקדמאים הערבים המועסקים עמד על 79.9% (85.4% גברים ו- 73.6% נשים). לעומתם, ב- 2009 שיעור התעסוקה בקרב כלל האוכלוסייה היהודית עמד על 71.2% (73.5% גברים ו- 69.1% נשים) ושיעור האקדמאים היהודים המועסקים עמד על 84.3% (87.7% גברים ו- 81.7% נשים). ניתן לראות כי הפער הגדול ביותר מצוי בין כלל הנשים הערביות לאקדמאיות הערביות – 51.4%. הפער בין כלל אוכלוסיית הגברים היהודים לאוכלוסיית האקדמאים היהודים הוא 14.2%, הפער בין כלל אוכלוסיית הנשים היהודיות לאוכלוסיית האקדמאיות היהודיות עומד על 12.6% והפער בין כלל אוכלוסיית הגברים הערבים לאוכלוסיית האקדמאים הערבים הוא 18.2%.

הפער בין יהודים וערבים בא לידי ביטוי גם בהשתתפות בכוח העבודה. בשנת 2009 שיעור ההשתתפות בכוח העבודה³ של אקדמאים ערבים עמד על 81.3% (86.3% גברים ו- 75.7% נשים) והוא היה נמוך משיעור ההשתתפות בכוח העבודה של האקדמאים היהודים שעמד על 88.6% (92.0% גברים ו- 85.9% נשים). מהנתונים עולה כי עיקר הפער קיים בין האקדמאיות הערביות ליהודיות.

אחוז האקדמאים הערבים הבלתי מועסקים⁴ עמד, בשנת 2009, על 1.8%. אחוז זה נמוך משל האקדמאים היהודים שבקרובם עמד השיעור על 4.8%. העובדה שאחוז האקדמאים הערבים הבלתי מועסקים הינו נמוך אינה מעידה על כך שמצבם התעסוקתי משביע רצון, אלא בעיקר על כך שחלק ניכר ממי שאינם מועסקים התייאשו מחיפוש העבודה (ראה לוח 1). מי שמתייאש מחיפוש

¹ מקור הנתונים: עיבודים מיוחדים, של מנהל מחקר וכלכלה במשרד התמ"ת, לסקרי כוח אדם של הלמ"ס
² מועסקים: אנשים שעבדו לפחות שעה אחת, בשבוע בו הגיע הסוקר לנסקר, בעבודה כלשהי תמורת שכר או תמורה אחרת. בקטגוריה זו נכללים העובדים בקיבוצים, אנשים שנעדרו זמנית מעבודתם ואנשי צבא קבע
³ שיעור השתתפות בכוח העבודה: שיעור כוח העבודה מכלל האוכלוסייה בגילאי 18-67. כלומר, כלל המועסקים והבלתי מועסקים מתוך סך האוכלוסייה בגילאים אלה.
⁴ שיעור הבלתי מועסקים: אנשים שלא עבדו כלל וחיפשו עבודה באופן פעיל בארבעת השבועות שקדמו לראיון והיו יכולים לעבוד בשבוע בו נערך הסקר לו הוצעה להם עבודה מתאימה

עבודה אינו מוגדר כמובטל המחפש עבודה באופן פעיל, אלא מסווג בקבוצת אנשים שאינם בכוח העבודה, אך היו מעוניינים וזמינים לעבודה במידה והייתה מוצעת להם כזאת. שיעור האקדמאים הערבים המתאימים מחיפוש עבודה עמד על 7.3%, זאת לעומת שיעור האקדמאים היהודים המתאימים מחיפוש עבודה אשר עמד על 0.2%.

לוח 1: מאפייני תעסוקה של אקדמאים לפי לאום ומגדר, באחוזים⁵, 2009

ערבים			יהודים			
נשים	גברים	סה"כ	נשים	גברים	סה"כ	
41.8	47.9	89.7	503.9	395.8	899.7	סה"כ באלפים
73.6	85.4	79.9	81.7	87.7	84.3	שיעור מועסקים
--	--	(1.8)	4.9	4.7	4.8	שיעור בלתי מועסקים
67.9	17.6	39.2	27.8	8.5	19.0	שיעור העובדים חלקית מסך המועסקים
21.1	18.1	20.3	12.7	16.9	13.5	שיעור העובדים חלקית שלא מרצון מסך המועסקים
--	--	--	19.8	27.6	23.3	ממוצע משך אבטלה ⁶
75.7	86.3	81.3	85.9	92.0	88.6	שיעור שייכים לכוח העבודה
10.4	4.8	7.3	--	--	0.2	שיעור המתאימים מחיפוש עבודה ⁷

⁵ מקור הנתונים: עיבודים מיוחדים, של מנהל מחקר וכלכלה במשרד התמי"ת, לסקרי כוח אדם של הלמ"ס. אוכלוסייה בגילאי 18-67, לא כולל משרתים בצבא, סימון – מראה על אומדן אוכלוסייה הנמוך מ-1,000 מקרים בתא, סימון ( ) מראה על אומדן אוכלוסייה הנמוך מ-2,000 מקרים בתא
⁶ המרוויינים הבלתי מועסקים נשאלו כמה שבועות הם מחפשים עבודה
⁷ מתוך סך המשתתפים שבכוח העבודה

בנספח 3 ניתן לראות כי נכון לשנת 2008, אקדמאיות ערביות נעדרות כמעט לחלוטין מקטגוריית העצמאיות ו- 98.2% מהאקדמאיות הערביות הינן שכירות. לעומתן, 81.5% מהאקדמאים הערבים הינם שכירים והיתר (18.5%) הינם עצמאים. ממוצע השכר החודשי לאקדמאים שכירים ערבים היה 9,069 ש"ח ולאקדמאיות שכירות ערביות 5,843 ש"ח. לעומתם, ממוצע השכר החודשי של האקדמאים השכירים היהודים היה 15,792 ש"ח ושל האקדמאיות השכירות היהודיות 8,872 ש"ח. חלק מהפער בשכר נובע מהבדלים במספר שעות העבודה - ממוצע שעות העבודה של האקדמאים הערבים הינו 42.4 שעות בשבוע, זאת לעומת האקדמאים היהודים שממוצע שעות העבודה השבועיות שלהם הינו 47.2. בקרב הנשים הפער עוד יותר גדול - ממוצע שעות העבודה השבועיות של האקדמאיות הערביות עמד על 30.6 לעומת ממוצע של 38.1 שעות עבודה שבועיות בקרב האקדמאיות היהודיות.

3. מחקר מיוחד על מצבם התעסוקתי של האקדמאים הערבים⁸

מתודולוגיית המחקר:

צמצום הפער במצב התעסוקה בין האקדמאים הערבים לאקדמאים היהודים הינו אחד מהיעדים שהממשלה והגופים האחרים שעוסקים בתחום מבקשים להשיג. לצורך קבלת החלטות מושכלת, קיים צורך במערך נתונים שלעתיים קרובות אינו מצוי. המטרה העיקרית של המחקר היא ליצור מערך נתונים שיתרום לשיפור מצבם התעסוקתי של האקדמאים הערבים.

מטרות ויעדי המחקר:

א. מטרות

1. הצגת תמונת המצב של מאפייני ההשכלה והתעסוקה של האקדמאים הערבים.
2. זיהוי החסמים המונעים מאקדמאים ערבים למצוא תעסוקה הולמת ולהתקדם בשוק העבודה.

ב. יעדים

1. ליידע את מקבלי ההחלטות על המצב הקיים על מנת לגרום להם לבצע שינוי ולמצוא פתרון למצוקת התעסוקה של האקדמאים הערבים.
2. להציג לבעלי העסקים היהודים תמונה עדכנית של הכישורים התעסוקתיים של האקדמאים הערבים ובכך לנסות להקטין את האפליה בהעסקתם מצד בעלי עסקים יהודים.
3. להציג בפני האוכלוסייה הערבית בארץ את המצב התעסוקתי הנוכחי של האקדמאים הערבים ובכך לנסות להגביר את רצונם לשילוב פעיל שלהם בשוק העבודה, מתוך כוונה להציג את היכולות ואת התרומה הכלכלית שלהם.

---

⁸ לפירוט נוסף בנושא המערך, התוכנית וועדת ההיגוי של המחקר ראה נספח מספר 4

4. מצבם התעסוקתי של אקדמאים ערבים בישראל – ממצאים ראשוניים מסקר מיוחד

א. מאפייני הלימודים והתעסוקה של האקדמאים הערבים

הממצאים העלו כי שלוש קבוצות מקצועות הלימוד הראשיים לתואר הראשון אותם למדו הגברים האקדמאים שהשתתפו בסקר הינם מקצועות לימוד מתחום מדעי החברה והרוח (28.8%), מקצועות מהתחום העסקי (20.2%) ומקצועות מתחום החינוך (12.3%) (ראה נספח 5). לעומתם, שלוש קבוצות מקצועות הלימוד הראשיים אותם למדו הנשים בתואר הראשון הינם מקצועות לימוד מתחום החינוך (35.8%), מקצועות מתחום מדעי החברה והרוח (33.9%) ומקצועות מתחום המדעים המדויקים (10.1%).

בתחומי התעסוקה, שלושת התחומים העיקריים בהם עוסקים הגברים המועסקים בעבודתם הנוכחית, או עסקו הגברים הלא מועסקים בעבודתם המשמעותית האחרונה (ראה נספח 6) הינם חינוך (28.9%), משפטים, כלכלה, מנהל עסקים וראיית חשבון (16.1%) ורפואה ומקצועות הקשורים לרפואה (12.6%). שלושת התחומים העיקריים בהם עוסקות הנשים המועסקות בעבודתן הנוכחית, או הנשים הלא מועסקות בעבודתן המשמעותית האחרונה, הינם חינוך (59.7%), פקידות (13.4%) ורפואה ומקצועות הקשורים לרפואה (10.8%).

בהצלבה בין מקצועות הלימוד למקצועות התעסוקה (ראה לוח 2) נמצא כי 44.4% מהאקדמאים אשר למדו בתואר הראשון מקצועות הקשורים לתחום ההייטק עובדים או עבדו בעבודתם האחרונה בתחום ההוראה, 27.5% עובדים או עבדו בעבודתם האחרונה במשלחי יד הקשורים לתחומי הניהול, פקידות, מכירות, שירותים ועבודה כעובדים מקצועיים בתעשייה ובענפי משק אחרים, ואילו 20% בלבד עובדים, או עבדו בעבודתם האחרונה, בתחומים הקשורים למקצוע אותו למדו - בתחומי המדעים המדויקים, מדעי החיים וההנדסה.

בקרב האקדמאים שלמדו לתואר הראשון מקצועות הקשורים לתחום העסקי, ניתן לראות כי 51.3% עוסקים במשלחי יד הקשורים למקצוע אותו למדו - משפטים, כלכלה, מנהל עסקים וראיית חשבון, ו- 39.9% עובדים או עבדו בעבודתם האחרונה במשלחי יד הקשורים לתחומי ניהול, פקידות, מכירות, שירותים ועבודה כעובדים מקצועיים בתעשייה ובענפי משק אחרים.

בקרב אקדמאים שלמדו רפואה ומקצועות רפואה נלווים, ניתן לראות כי רובם (90.2%) עובדים או עבדו בעבודתם האחרונה בתחומי הרפואה ומקצועות הרפואה האחרים. בתחום ההוראה עובדים, או עבדו בעבודתם האחרונה, 88.7% מהאקדמאים אשר למדו מקצועות מתחום החינוך. גם 46.9% מבין האקדמאים אשר למדו מקצועות אחרים (כגון הנדסה אזרחית, פסיכולוגיה, עבודה סוציאלית ומדעי החברה והרוח) עובדים בהוראה.

ממצאים אלה ניתן לראות כי יותר משליש מהאקדמאים הערבים (36.0%) הולכים ללמוד מקצועות הקשורים לתחומי ההייטק ולתחום העסקי, אולם רבים מהם אינם מוצאים עבודה בתחום ועל כן הם עובדים בתחומים הקשורים להוראה ובמשלחי יד שאינם קשורים ישירות למקצוע אותו למדו.

לוח 2: תעסוקת האקדמאים הערבים לפי מקצוע לימוד לתואר ראשון ולפי משלח יד, במספרים ובאחוזים⁹

מקצועות לימוד מהתואר הראשון					משלחי יד
אחר ¹³	חינוך	רפואה ומקצועות רפואה נלווים ¹²	עסקיים ¹¹	הייטק ¹⁰	
260	203	102	158	160	סה"כ במספרים
(10.4)	-	(1.0)	(0.6)	20.0	מדעים מדויקים, מדעי החיים, הנדסות
(1.9)	(0.5)	90.2	(1.9)	(2.5)	רפואה, מקצועות הרפואה
(1.2)	(0.5)	-	51.3	(1.9)	משפטים, כלכלה, מנהע"ס, ראיית חשבון
16.9	(1.0)	-	-	(3.8)	מדעי הרוח והחברה, מרצים, אמנים
46.9	88.7	(2.9)	(6.3)	44.4	הוראה
22.7	(9.4)	(5.9)	39.9	27.5	מנהלים, פקידות, סוכנים, עובדי מכירות, עובדי שירותים ועובדים מקצועיים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סה"כ באחוזים

⁹ עיבודים של מינהל מחקר וכלכלה במשרד התמ"ת לסקר מיוחד בנושא השתלבות אקדמאים ערבים בשוק העבודה, האוכלוסייה הנכללת בלוח כוללת הן מועסקים בעבודתם הנוכחית והן לא מועסקים בעבודתם האחרונה, סימון ( ) מראה על אומדן אוכלוסייה הנמוך מ- 30 בתא

¹⁰ מקצועות ההייטק כוללים את המקצועות הבאים: מדעים מדויקים, מדעי החיים והנדסה

¹¹ המקצועות העסקיים כוללים את המקצועות הבאים: משפטים, כלכלה, ראיית חשבון ומנהל עסקים

¹² מקצועות הרפואה כוללים את המקצועות הבאים: רפואה, רפואת שיניים, רוקחות, וטרינריה, רפואה אחר וסיעוד

¹³ מקצועות ה"אחר" כוללים את המקצועות הבאים: הנדסה אזרחית, פסיכולוגיה, עבודה סוציאלית, מדעי החברה והרוח, סופרים ומבקרי אומנות

ב. חסמים בהשתלבות בשוק העבודה היהודי¹⁴

בבחינת החסמים להשתלבות בשוק העבודה היהודי, חשוב להבחין בין שלוש קבוצות עיקריות של אקדמאים ערבים: אקדמאים שלא חיפשו עבודה במגזר היהודי והתמקדו בחיפוש עבודה במגזר הערבי, אקדמאים שחיפשו עבודה בשוק העבודה היהודי ומצאו עבודה כזו, ואקדמאים שחיפשו עבודה בשוק העבודה היהודי ולא הצליחו להשתלב בו.

להבחנה זו חשיבות רבה מאחר וההשתלבות בשוק העבודה היהודי מרחיבה במידה רבה את אפשרויות התעסוקה והקידום של אוכלוסיית האקדמאים הערבים.

בלוח 3 ניתן לראות כי שיעור האקדמאים הערבים אשר חיפשו עבודה בשוק העבודה היהודי, מאז סיום התואר הראשון, עומד על 53.5%, מתוכם 37.3% הצליחו להשתלב בשוק העבודה היהודי ו-16.1% חיפשו עבודה בשוק העבודה היהודי אך לא הצליחו להשתלב בו.

בבחינת החסמים המקשים על אקדמאים ערבים להשתלב בשוק העבודה היהודי, נמצא כי כלל אוכלוסיית הסקר חושבת כי שלושת החסמים העיקריים המקשים על אקדמאים ערבים להשתלב בשוק העבודה היהודי הם: גזענות ואפליה מצד בעלי עסקים יהודים (31.4%), סיבות ביטחוניות (19.2%) ושליטה נמוכה בעברית ובאנגלית (11.3%).

בהבחנה לפי סטאטוס חיפוש עבודה, נמצאו הבדלים בדירוגי האקדמאים הערבים את החסמים המקשים לדעתם על השתלבותם בשוק העבודה היהודי, כתלות בסטאטוס חיפוש העבודה בשוק העבודה היהודי וכתלות בשאלה האם הם עבדו או לא עבדו בשוק העבודה היהודי. ניתן לראות כי בקרב האקדמאים אשר חיפשו עבודה בשוק העבודה היהודי, אך לא עבדו בו, 40.9% ציינו את החסם גזענות ואפליה מצד בעלי העסקים היהודים. לעומתם, בקרב האקדמאים אשר חיפשו עבודה בשוק העבודה היהודי ועבדו בו, אחוז הציון של חסם זה היה 29.1%.

11.3% מכלל אוכלוסיית המשתתפים בסקר אמרו כי אחד החסמים הבולטים מבחינתם הינו חסם השליטה הנמוכה בעברית ובאנגלית. חסם זה פחות משמעותי בקרב האקדמאים אשר חיפשו עבודה בשוק העבודה היהודי והא צוין על ידי 8.5% מקבוצה זו.

החסם הקשור לבעיות דת ופערים תרבותיים היה משמעותי יותר עבור אוכלוסיית האקדמאים אשר חיפשו עבודה בשוק העבודה היהודי ואף עבדו בו (11.1%) מאשר עבור אוכלוסיית כלל האקדמאים (8.2%).

¹⁴ הכוונה היא להשתלבות במקום עבודה בו המעסיק הינו יהודי ומרבית העובדים בו הינם יהודים

לוח 3: התפלגות אקדמאים ערבים לפי סטטוס חיפוש עבודה בשוק העבודה היהודי ולפי החסמים העיקריים המקשים על השתלבותם בשוק העבודה היהודי, במספרים ובאחוזים¹⁵

חסמים המקשים על אקדמאים ערבים בהשתלבות בשוק העבודה היהודי	סה"כ אוכלוסיית המדגם	חיפש עבודה בשוק העבודה היהודי	חיפש עבודה בשוק העבודה היהודי ועבד בו	חיפש עבודה בשוק העבודה היהודי אך לא עבד בו
סה"כ במספרים	986	527	368	159
שיעורם מסך אוכלוסיית המדגם	100.0	53.5	37.3	16.1
חסמים המקשים על השתלבות בשוק העבודה היהודי ¹⁶				
סה"כ באחוזים	100.0	100.0	100.0	100.0
גזענות ואפליה מצד בעלי העסקים היהודים	31.4	32.6	29.1	40.9
סיבות ביטחוניות	19.2	20.5	20.4	20.8
שליטה נמוכה בעברית ובאנגלית	11.3	8.5	8.7	(8.2)
בעיות דת ופערים תרבותיים	8.2	9.7	11.1	(6.3)
מגורים רחוק מאזור המרכז	5.6	6.1	(5.4)	(7.5)

¹⁵ עיבודים של מינהל מחקר וכלכלה במשרד התמ"ת לסקר מיוחד בנושא השתלבות אקדמאים ערבים בשוק העבודה, האוכלוסייה הנכללת בלוח כוללת הן מועסקים בעבודתם הנוכחית והן לא מועסקים בעבודתם האחרונה, סימון ( ) מראה על אומדן אוכלוסייה הנמוך מ- 30 בתא, הכוונה בחיפוש עבודה בשוק העבודה היהודי היא מאז סיום הלימודים לתואר הראשון

¹⁶ סך החסמים אינו 100% משום שבשאלת החסמים אשר הופיעה בשאלון היו 15 חסמים. אולם לאור תוצאות הסקר, נמצאו 4 חסמים אשר היו מהותיים יותר בעיני הנשאלים. להלן מגוון החסמים המשלימים ל- 100% : מיעוט ברשתות חברתיות, היעדר ניסיון תעסוקתי, חוסר מודעות של בעלי העסקים היהודים בנושא הייצוג ההולם של בני המיעוטים, היעדר תחבורה למקומות עבודה, רצון לעבוד בקרבת מקום המגורים, אי ידיעה על משרות פנויות עקב פרסום מועט במגזר הערבי, חוסר רצון מצד האקדמאים לעבוד עם יהודים עקב סיבות לאומניות, חוסר היכרות עם שוק העבודה היהודי ותהליכי המיון בו ומבחיני מיון והערכה לא הוגנים, חוסר במיומנות בשיווק עצמי ובשפת גוף וסיבות אחרות

ג. השתלבות האקדמאים הערבים בשוק העבודה היהודי¹⁷

מנתוני לוח 4 עולה כי שיעור הגברים המחפשים עבודה בשוק העבודה היהודי, מאז סיום התואר הראשון, גבוה בהרבה משיעור הנשים המחפשות עבודה בשוק העבודה היהודי (65% לעומת 39.4% בהתאמה). בנוסף, ניתן לראות כי אחוז הגברים העובדים בשוק העבודה היהודי גבוה מאחוז הנשים העובדות בשוק העבודה היהודי (45% לעומת 28.3%).

עוד נמצא כי ככל שגיל האקדמאים יורד, כך עולה אחוז המחפשים עבודה בשוק העבודה היהודי (62.4% עד גיל 29, 52.5% בגילאי 30-39 ו- 45.2% מעל גיל 40). בנוסף, ניתן לראות כי אחוז גבוה מבין האקדמאים עד גיל 29 (43.7%) עובדים או עבדו בשוק העבודה היהודי. מגמה דומה נמצאה בהבחנה על פי סטאטוס התואר. אחוז גבוה מעט יותר של אקדמאים בעלי תואר שני ושלישי מחפשים עבודה בשוק העבודה היהודי, לעומת אקדמאים בעלי תואר ראשון (57% ו- 51% בהתאמה). בנוסף, ניתן לראות כי גם אחוז העובדים בשוק העבודה היהודי עולה ככל שהתואר גבוה יותר (35% מבעלי תואר ראשון לעומת 41% מבעלי תואר שני ושלישי).

מגמה דומה נמצאה בהבחנה בין אקדמאים שלמדו באוניברסיטה לאקדמאים שלמדו במכללות ובמכללות לחינוך. 57.3% מהאקדמאים שלמדו באוניברסיטה מחפשים עבודה בשוק העבודה היהודי, זאת לעומת 43.1% מהאקדמאים אשר למדו במכללות ובמכללות לחינוך. ניתן לראות כי יחס ההשתלבות בשוק העבודה היהודי, שיעור המשתלבים בשוק העבודה היהודי מתוך מחפשי העבודה בשוק זה, בקרב הלומדים באוניברסיטאות גבוה מיחס ההשתלבות של הלומדים במכללות (0.72 לעומת 0.65).

בלוח 5 ניתן לראות כי 78% מקרב האקדמאים אשר למדו את המקצועות העסקיים מחפשים עבודה בשוק העבודה היהודי בעוד שבקרב אלו שלמדו את מקצועות ההייטק האחוז עמד על 57.2% בלבד. למרות שאחוז המחפשים עבודה בשוק העבודה היהודי בקרב לומדי המקצועות העסקיים גבוה יותר מאשר לומדי מקצועות ההייטק, ניתן לראות כי יחס ההשתלבות בשוק העבודה היהודי דומה (0.68 לעומת 0.69 בהתאמה).

בהבחנה על פי משלחי יד, שיעור המחפשים עבודה בשוק העבודה היהודי היה גבוה בקרב העוסקים במדעים מדויקים, מדעי החיים והנדסה – 82%, במשפטים, כלכלה, מנהל עסקים וראיית חשבון – 81.2% וברפואה ומקצועות הרפואה – 74.3%. לעומת זאת, אחוז המחפשים עבודה בשוק העבודה היהודי נמוך בקרב האקדמאים אשר עוסקים במשלחי יד הקשורים לתחומי החינוך ומדעי הרוח והחברה (31.5%). בנוסף, הממצאים מראים כי יחס ההשתלבות הגבוה ביותר מופיע בקרב העובדים ברפואה ובמקצועות הרפואה (0.89) ובקרב העוסקים בתחומי המדעים המדויקים, מדעי החיים וההנדסה (0.81). יחס ההשתלבות הנמוך ביותר נמצא בקרב העובדים במשלחי יד הקשורים לתחומי החינוך ומדעי הרוח והחברה (0.56%).

¹⁷ הכוונה היא להשתלבות במקום עבודה בו המעסיק הינו יהודי ומרבית העובדים בו הינם יהודים

לוח 4: התפלגות משתנים שונים של האקדמאים הערבים לפי חיפוש/אי חיפוש עבודה בשוק העבודה היהודי ועבודה/אי עבודה בשוק העבודה היהודי, באחוזים¹⁸

משתנים	לא חיפש עבודה בשוק העבודה היהודי	חיפש עבודה בשוק העבודה היהודי	מזה:	עבד בשוק העבודה היהודי	לא עבד בשוק העבודה היהודי	יחס השתלבות בשוק העבודה היהודי ¹⁹
מגדר						
גברים	35.0	65.0		45.0	20.0	0.69
נשים	60.6	39.4		28.3	11.1	0.71
גיל						
עד 29	37.6	62.4		43.7	18.7	0.70
30-39	47.5	52.5		33.7	18.8	0.64
מעל 40	54.8	45.2		33.4	11.8	0.73
סטאטוס תואר						
תואר ראשון	49.0	51.0		35.0	16.0	0.68
תואר שני + שלישי	43.0	57.0		41.4	15.6	0.72
סוג מוסד לימודים לתואר הראשון						
מכללה + מכללה לחינוך	56.9	43.1		28.2	14.9	0.65
אוניברסיטה	42.7	57.3		41.8	15.5	0.72

¹⁸ עיבודים של מינהל מחקר וכלכלה במשרד התמ"ת לסקר מיוחד בנושא השתלבות אקדמאים ערבים בשוק העבודה, האוכלוסייה הנכללת בלוח כוללת הן מועסקים בעבודתם הנוכחית והן לא מועסקים בעבודתם האחרונה, הכוונה בחיפוש עבודה בשוק העבודה היהודי היא מאז סיום הלימודים לתואר הראשון

¹⁹ יחס ההשתלבות מציג את היחס בין שיעור העובדים בשוק העבודה היהודי לשיעור המחפשים עבודה בשוק העבודה היהודי. היחס נע בין 0 ל-1 כאשר 1 מציין השתלבות מלאה ו-0 מציין חוסר השתלבות מוחלט

לוח 5: המשך התפלגות משתנים שונים של האקדמאים הערבים לפי חיפוש/אי חיפוש עבודה בשוק העבודה היהודי ועבודה/אי עבודה בשוק העבודה היהודי, באחוזים²⁰

משתנים	לא חיפש עבודה בשוק העבודה היהודי	חיפש עבודה בשוק העבודה היהודי	מזה:	עבד בשוק העבודה היהודי	לא עבד בשוק העבודה היהודי	יחס השתלבות בשוק העבודה היהודי ²¹
<u>מקצועות לימוד בתואר הראשון</u>						
הייטק ²²	42.8	57.2		39.9	17.3	0.69
עסקיים ²³	22.0	78.0		53.8	24.2	0.68
אחר ²⁴	55.7	44.3		31.6	12.7	0.71
<u>משלחי יז</u>						
מדעים מדויקים, מדעי החיים, הנדסות	(18.0)	82.0		67.2	(14.8)	0.81
רפואה, מקצועות הרפואה	25.7	74.3		66.7	(7.6)	0.89
משפטים, כלכלה, מנהע"ס, ראיית חשבון + מנהלים	(18.8)	81.2		57.5	23.7	0.70
חינוך + מדעי הרוח והחברה, מרצים, אמנים	68.5	31.5		17.9	13.6	0.56
אחר ²⁵	28.7	71.3		51.8	19.5	0.72

²⁰ עיבודים של מינהל מחקר וכלכלה במשרד התמ"ת לסקר מיוחד בנושא השתלבות אקדמאים ערבים בשוק העבודה, האוכלוסייה הנכללת בלוח כוללת הן מועסקים בעבודתם הנוכחית והן לא מועסקים בעבודתם האחרונה, הכוונה בחיפוש עבודה בשוק העבודה היהודי היא מאז סיום הלימודים לתואר הראשון, סימון ( ) מראה על אומדן אוכלוסייה הנמדד מ-30 בתא

²¹ יחס ההשתלבות מציג את היחס בין שיעור העובדים בשוק העבודה היהודי לשיעור המחפשים עבודה בשוק העבודה היהודי. היחס נע בין 0 ל-1 כאשר 1 מציין השתלבות מלאה ו-0 מציין חוסר השתלבות מוחלט

²² מקצועות ההייטק כוללים את התחומים הבאים: מדעים מדויקים, מדעי החיים והנדסות

²³ המקצועות העסקיים כוללים את התחומים הבאים: משפטים, כלכלה, ראיית חשבון ומנהל עסקים

²⁴ המקצועות האחרים כוללים את התחומים הבאים: רפואה ומקצועות נלווים לרפואה, חינוך, הנדסה אזרחית, פסיכולוגיה, עבודה סוציאלית, מדעי החברה והרוח, סופרים ומבקרי אומנות

²⁵ משלחי היד האחרים כוללים את משלחי היד הבאים: פקידות, סוכנים, עובדי מכירות, עובדי שירותים ועובדים מקצועיים בתעשייה ובבנייה

נספחים

נספח 1 - מאפיינים סוציו דמוגרפיים של המשתתפים במחקר

100%	דת	100%	מגדר
62.7	מוסלמים	52.1	גבר
25.1	נוצרים	47.9	אישה
12.1	דרוזים + צ'רקסים	100%	מצב משפחתי
100%	רמת דתיות	75.2	נשוי
2.8	דתי מאוד	23.5	רווק
17.7	דתי	1.3	גרוש/פרוד/אלמן
37.5	מסורתי	100%	גיל
42.0	חילוני	28.2	21-30
100%	מחוז מגורים	30.2	31-39
58.9	צפון	30.6	40-54
22.4	חיפה	11.0	55 ומעלה
13.9	ת"א + מרכז	38.9	גיל ממוצע
4.8	דרום + ירושלים	100%	מספר ילדים
100%	מספר אחים	8.6	0
20.4	0-3	57.3	1-3
29.7	4-5	28.6	4-5
35.0	6-9	5.5	+6
14.9	+10	2.9	ממוצע מספר ילדים
6.1	ממוצע מספר אחים		

נספח 2 - נתוני השכלה של המשתתפים במחקר

100%	מקצוע לימוד עיקרי בתואר ה- 1	100%	סטאטוס תעסוקתי
9.4	מדעים מדויקים	82.8	עובד
4.2	מחשבים	17.2	לא עובד
7.1	הנדסות	100%	רמת התואר
3.1	רפואה	75.0	תואר ראשון
8.3	יתר מקצועות הרפואה	20.6	תואר שני
13.0	משפטים, כלכלה, ראיית חשבון	4.4	תואר שלישי
31.2	מדעי החברה והרוח	100%	סוג מוסד הלימודים
23.6	חינוך	36.7	מכללה + מכללה לחינוך
100%	ציון התואר הראשון	63.3	אוניברסיטה
5.0	60-74	100%	מדינה בה נלמד התואר ה- 1
43.2	75-84	90.0	ישראל
42.5	85-90	2.5	סוריה וירדן
9.3	91-100	0.3	תורכיה ויוון
83.8	ממוצע התואר הראשון	3.5	מדינות מערב אירופה ²⁶
		3.0	מדינות מזרח אירופה ²⁷
		0.7	ארה"ב

²⁶ מדינות מערב אירופה כוללות את המדינות הבאות: איטליה, גרמניה, דנמרק, הולנד, הממלכה המאוחדת, נורבגיה, ספרד, צרפת, שווייץ

²⁷ מדינות מזרח אירופה כוללות את המדינות הבאות: אוקראינה, בולגריה, הונגריה, סלובקיה, פולין, רומניה, רוסיה

נספח 3 - מעמד בעבודה, ממוצע שעות עבודה והכנסה חודשית לפי לאום ומגדר (אחוזים מסך

הכול),²⁸ 2008

ערבים			יהודים			
נשים	גברים	סה"כ	נשים	גברים	סה"כ	
28	33	62	399	345	744	סה"כ מועסקים באלפים ²⁹
100%	100%	100%	100%	100%	100%	<u>מעמד בעבודה</u>
98.2	81.5	89.2	91.3	83.5	87.7	שכיר
--	18.5	10.8	8.0	15.5	11.5	עצמאי ³⁰
--	--	--	0.7	0.9	0.8	אחר ³¹
30.6	42.4	36.8	38.1	47.2	42.4	<u>ממוצע שעות עבודה</u>
5,843	9,069	7,592	8,872	15,792	12,029	<u>הכנסה חודשית</u> <u>ממוצעת (בש"ח)</u>
47	55	51	56	76	65	<u>שכר שעותי (בש"ח)</u>

²⁸ מקור הנתונים: עיבודים מיוחדים, של מנהל מחקר וכלכלה במשרד התמ"ת, לסקרי כוח אדם של הלמ"ס. סימון – מראה על אומדן אוכלוסיה נמוך מ- 1,000 מקרים בתא

²⁹ כולל לא ידוע ונותני שירותים למשקי בית פרטיים

³⁰ כולל עצמאי המעסיק אחרים

³¹ חבר קואופרטיב, קיבוץ או משפחה

נספח 4 – המערך, התוכנית וועדת ההיגוי של המחקר

1. מערך המחקר:

מערך המחקר כלל בדיקה מקיפה של המצב התעסוקתי בקרב אקדמאים ערבים. מערך זה בחן מספר רב של תחומים העוסקים בקשיים בהם נתקלים האקדמאים הערבים בחיפוש אחר עבודה ובמהלך העבודה עצמה.

2. תוכנית מחקר:

א. אוכלוסיית המחקר, כלי המחקר ותהליך הוצאת המדגם

אוכלוסיית המחקר הקיפה את כלל הערבים בעלי תעודות אקדמיות שלמדו באוניברסיטאות, במכללות ובמכללות לחינוך בישראל או בחו"ל עד גיל 67. הנתונים נאספו באמצעות ראיונות טלפונים בשפה הערבית. בכל אחד ממשקי הבית שנפלו במדגם נשאל המשיב האם מתגורר בבית אדם המחזיק בתעודה אקדמאית, ובמידה וכן, האם אפשר לקרוא לו לטלפון. במידה והתברר שלנשאל אין תעודה אקדמית או שגילו מעל 67, נערך בירור האם מתגורר בבית אדם נוסף המחזיק בתעודה אקדמאית. דגימת האוכלוסייה בישובים הערבים בכל הארץ הייתה דגימת שכבות. בשלב הראשון נעשתה הבחנה על פי אזורים גיאוגרפיים על פי קידומות החיגוג³²: 04, 03, 09 ו-08. בשלב השני אותרו בתים שמתגוררים בהם אקדמאים בישובים ערבים, כאשר נעשה מאמץ לפזר את התשאולים בישובים שונים. בערים המעורבות היה קושי לאתר את האוכלוסייה המתאימה מאחר ורוב האוכלוסייה בערים המעורבות היא יהודית. לפיכך, נעשתה עבודה מקדימה לאיתור שמות ערביים ברשימות בזק ונעשתה פנייה לאוכלוסייה זאת לאיתור אקדמאים ערבים בערים אלו³³.

ב. גודל המדגם

בסה"כ רואיינו בסקר כ- 1,000 אקדמאים, 90.5% מהם מתגוררים בישובים ערבים ו- 9.5% בישובים מעורבים ובישובים יהודיים.

3. וועדת ההיגוי של המחקר:

את המחקר מלווה וועדת היגוי הכוללת את:

איימן סייף ומגייד מסאלחה – הרשות לפיתוח כלכלי של המגזר הערבי, הדרוזי והצ'רקסי במשרד ראש הממשלה
עלי חיידר ויאסר עוואד – עמותת סיכוי
סמדר נהב – עמותת צופן
עירית תמיר – עמותת קו משווה
בני פפרמן וגלי ליס – מינהל מחקר וכלכלה, משרד התמ"ת

³² ירושלים לא נכללה במדגם עקב הרצון להימנע מתשאול במזרח ירושלים
³³ מאחר ולא היו בידינו נתונים לגבי חלוקת האקדמאים בישראל לפי אזור המגורים - בישובים ערבים ומעורבים, הוחלט לראיין בישובים מעורבים עד 10% מהאוכלוסייה, במחקר לא נכללו כל הערים המעורבות

נספח 5 - התפלגות כלל האקדמאים הערבים שהשתתפו במחקר לפי מקצוע הלימוד לתואר

ראשון ולפי מגדר, במספרים ובאחוזים³⁴

מקצועות לימוד מהתואר הראשון	סה"כ	גברים	נשים
סה"כ מספרים	989	514	475
מדעים מדויקים ³⁵	9.4	8.8	10.1
מחשבים ³⁶	4.2	6.6	(1.7)
הנדסות ³⁷	7.1	10.9	(2.9)
רפואה ³⁸	4.1	6.6	(1.5)
מקצועות נלווים לרפואה ³⁹	7.3	5.8	8.8
עסקיים ⁴⁰	13.0	20.2	(5.3)
מדעי החברה והרוח ⁴¹	31.2	28.8	33.9
חינוך ⁴²	23.6	12.3	35.8
סה"כ אחוזים	100.0	100.0	100.0

³⁴ עיבודים של מינהל מחקר וכלכלה במשרד התמ"ת לסקר מיוחד בנושא השתלבות אקדמאים ערבים בשוק העבודה, האוכלוסייה הנכללת בלוח כוללת הן מועסקים בעבודתם הנוכחית והן לא מועסקים בעבודתם האחרונה, סימון ( ) מראה על אומדן אוכלוסייה הנמוך מ-30 בתא

³⁵ מדעים מדויקים כולל את מקצועות הלימוד הבאים: ביולוגיה, אגרונומיה, כימיה, פיזיקה, מתמטיקה, סטטיסטיקה, מדעי הטבע

³⁶ מחשבים כוללים את מקצועות הלימוד הבאים: מדעי המחשב והנדסת מחשבים

³⁷ הנדסות כוללות את מקצועות הלימוד הבאים: אדריכלות, הנדסה אזרחית, קרטוגרף ומודד, הנדסת חשמל, הנדסת מכונות, הנדסת כימיה, הנדסת ביוטכנולוגיה, הנדסת תע"נ והנדסה אחרת

³⁸ רפואה כוללת את מקצועות הלימוד הבאים: רפואה, רפואת שיניים ווטרינריה

³⁹ מקצועות נלווים לרפואה כוללים את מקצועות הלימוד הבאים: רוקחות, רפואה אחר וסיעוד

⁴⁰ מקצועות עסקיים כוללים את מקצועות הלימוד הבאים: עריכת דין, כלכלה וראיית חשבון

⁴¹ מדעי החברה והרוח כוללים את מקצועות הלימוד הבאים: פסיכולוגיה, ניתוח עיסוקים, עבודה סוציאלית, מדעי החברה, מדעי הרוח, סופרים ומבקרי אומנות

⁴² מקצועות החינוך כוללים את מקצועות הלימוד הבאים: מפקחים במוסדות חינוך, מורים בתיכון, וספורטאים

נספח 6 - התפלגות כלל האקדמאים שהשתתפו במחקר לפי משלחי יד ולפי מגדר, במספרים ובאחוזים⁴³

נשים	גברים	סה"כ	משלחי יד
424	467	891	סה"כ במספרים
(3.1)	10.3	6.8	מדעים מדויקים, מדעי החיים, הנדסות
10.8	12.6	11.8	רפואה, מקצועות הרפואה
(3.1)	16.1	9.9	משפטים, כלכלה, מנהע"ס, ראיית חשבון
(6.1)	(5.8)	5.9	מדעי הרוח והחברה, מרצים, אמנים
59.7	28.9	43.5	חינוך
(0.7)	6.2	3.6	מנהלים
13.4	7.5	10.3	פקידות
(2.1)	7.9	5.2	סוכנים, עובדי מכירות, עובדי שירותים
(0.9)	(4.7)	(2.9)	עובדים מקצועיים בתעשייה ובבינוי
100.0	100.0	100.0	סה"כ באחוזים

⁴³ עיבודים של מינהל מחקר וכלכלה במשרד התמ"ת לסקר מיוחד בנושא השתלבות אקדמאים ערבים בשוק העבודה, האוכלוסייה הנכללת בלוח כוללת הן מועסקים בעבודתם הנוכחית והן לא מועסקים בעבודתם האחרונה, סימון ( ) מראה על אומדן אוכלוסייה הנמוך מ- 30 בתא